

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA ANGLISTIKY

Bakalářská práce

**Jazyk experimentálního románu (Anthony
Burgess, Mechanický pomeranč)**

Vedoucí bakalářské práce:
Mgr. Alice Sukdlová, Ph.D.

Vypracovala:
Lucie Zemanová
AJ-ŠJ 3. rok/BAK
2013

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „*Jazyk experimentálního románu (Anthony Burgess, Mechanický pomeranč)*“ vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury a pod vedením Mgr. Alice Sukdolové, Ph.D.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích, dne 25. Dubna 2013

.....

Lucie Zemanová

Poděkování

Děkuji vedoucí své bakalářské práce Mgr. Alici Sukdolové Ph. D. za odborné vedení této práce, řadu cenných rad, podnětných připomínek a přátelsky vedené konzultace, které mi poskytla v průběhu vytváření práce. Dále děkuji všem, zejména respondentům, kteří mi byli nápomocni, za jejich trpělivost, rady a oporu.

Anotace

Práce zabývající se experimentálním pojetím jazyka románu *Mechanický pomeranč* se snaží postihnout estetickou, sociální a psychologickou rovinu lingvistického experimentu Anthonyho Burgesse a pokusí se o srovnání jazyka originálu a českého překladu, tzn. vlivu ruštiny na anglický originál (ve spojitosti se slangem londýnské spodní společenské vrstvy – Cockney) a na český překlad.

Abstract

This thesis deals with an experimental approach to language in a novel called *A Clockwork Orange*, it tries to express esthetic, social and psychological background of this linguistic experiment from Anthony Burgess, while trying to compare original language with Czech translation, especially influence of Russian language to the original and the translation (with connection to London slang – Cockney)

OBSAH

ÚVOD.....	6
1. Anthony Burgess.....	8
1.1. Mládí.....	8
1.2. Zdravotní stav.....	8
1.3. Vztah k hudbě.....	9
1.4. Dílo.....	10
2. A Clockwork Orange.....	11
2.1. Příběh.....	11
2.2. Podobnost s autorovým životem.....	15
2.3. Hlavní postavy.....	15
2.3.1. Alex.....	16
2.3.2. Kamarádi.....	17
2.3.3. Rodiče.....	17
2.4. Technika Ludovico.....	17
2.5. Podobnost s jinými knihami.....	18
2.6. Filmové zpracování.....	19
2.7. Hudební stránka.....	21
3. Nadsat.....	23
3.1. Inspirace.....	23
3.1.1. Slovanské jazyky.....	23
3.1.2. Cockney.....	24
3.2. Zajímavé fráze.....	26
4. Jazyk týnů.....	28
4.1. Inspirace.....	29
4.1.1. Angličtina.....	29
4.1.2. Slovanské jazyky.....	29
4.2. Braiwashing.....	29
4.3. Ladislav Šenkyřík.....	30
5. Náročnost čtení.....	31
5.1. Rozhovory se čtenáři.....	31
5.2. Překlady do jiných jazyků.....	33
6. Seznam nadsatových a týnovských výrazů a jejich původ.....	35
ZÁVĚR.....	42
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	44

Úvod

Za téma své bakalářské práce jsem si vybrala *Jazyk experimentálního románu (Anthony Burgess, Mechanický pomeranč)*. Toto téma jsem si vybrala jednak proto, že jsem knihu četla už dříve a velmi mě zaujala, ale také proto, že srovnávat originální *Nadsat*¹ s českým *Jazykem týnů*² mi přišlo velmi zajímavé.

V teoretické části popisuji autorův život, protože jak to tak u mnoha spisovatelů bývá, jeho život velmi ovlivnil jeho tvorbu. Ať už se jedná o chybnou diagnózu (lékaři mu diagnostikovali nádor a dali mu jen rok života, diagnóza ale byla chybná a Burgess žil až do roku 1993) nebo zážitky. Důležitým faktorem je i jeho hudební vzdělání a vztah k hudbě obecně. Dále představuji knihu samotnou včetně hlavních postav. Jedna kapitola je i věnována populárnímu filmovému zpracování Stanleyho Kubricka. Ačkoliv se tito dva tvůrci neměli zrovna v lásce, Kubrickovi se podařilo dostat Burgessovo dílo do širšího povědomí zejména Američanů.

Další kapitoly teoretické části se věnují Nadsatu a Jazyku týnů, snaží se najít společné a odlišné prvky. Dále pak popisují vliv různých slovanských jazyků, zejména pak ruštiny. V českém překladu se naopak věnují vlivu anglického jazyka. V kapitole o Jazyce týnů se také zmiňují o možné problematice českého překladu jako takového, dále pak o překladu samotného Nadsatu. Zajímavé totiž je, že ačkoliv se kniha dostala na český trh na začátku devadesátých let minulého století, Šenkyřík je zatím jediný, kdo si troufl toto dílo přeložit. Otázkou pak ale zůstává, zda-li je tento překlad povedený či nikoliv. Objevují se totiž názory, že je jeho překlad zastaralý a že překlad nadsatu nebyl správný krok. V jiných jazycích totiž zůstává nadsat většinou beze změny.

V praktické části rozebírám rozhovory s některými čtenáři a jejich názory. Snažím se tak porovnat náročnost čtení díla v jednotlivých jazycích a v jednotlivých překladech.

---

¹ Nadsat = Burgessův jazyk, který používají hlavní hrdinové v knize *Mechanický pomeranč*, používá zejména prvky slovanských jazyků

² Jazyk týnů = nadsat v českém překladu, používá jak slovanské prvky, tak hlavně anglická slova a pojmy

Porovnávám také jejich názor na knihu a na film. Mým cílem bude zjistit, zda-li se čtenářům více líbila knížka nebo film (vše má své pro a proti). U čtenářů, kteří četli Burgessův román jak v češtině, tak v angličtině, budu porovnávat jejich dojmy a jejich zkušenosti.

Na konci bakalářské práce je přidán (podobně jako u Šenkyříkova překladu) seznam nadsatových slov a slov z Jazyka týnů. Tento seznam, který je zpracován formou tabulky, je doplněn o významy těchto experimentálních slov i o jejich původ. Ten je totiž u některých slov stejný nebo podobný, u některých se ale liší.

1. Anthony Burgess

Anthony Burgess bezpochyby patří mezi nejvýznamnější autory dvacátého století nejen ve své zemi, ale i na světě. Jeho dílo, které by se dalo téměř považovat za *lingvistickou symfonii* (Jeannin³, str. 2), se stalo jednou z nejdůležitějších knih minulého století. A to i přesto, že Burgess svou první knihu publikoval až v sedmatřiceti letech a spisovatelství nebyla jeho jediná záliba. Možná i proto, že jeho působnost zasahovala do více oblastí, je tato kniha tak populární.

1.1. Mládí

Burgess se narodil 25.2.1917 v Manchesteru. Po svých studiích na Manchester University pracoval během druhé světové války v nemocnici. Po válce se věnoval školství. Vedle práce na Ministerstvu školství si také zkusil profesi učitele na gymnáziu. Tehdy se psaní moc nevěnoval, protože jeho snem bylo se vydat směrem k hudební profesi. Hudba mu tehdy byla mnohem blíží.⁴

1.2. Zdravotní stav

Mezi léty 1954 až 1960 pracoval Anthony jako učitel v Malajsii a Borneu. V roce 1959 však jednoho dne náhle zkolaboval ve své třídě, a proto se raději vrátil domů do Anglie. Lékaři mu po dlouhém a vyčerpávajícím vyšetření diagnostikovali maligní nádor mozku a dali mu maximálně rok života. Burgess si uvědomil, že už mu nezbývá moc času a začal tedy horečnatě psát. Jeho cílem bylo hlavně napsat co nejvíce románů, aby mohl finančně zajistit svou ženu.

Tento moment skvěle popisuje citace, kterou používá Blake Morrison ve svém Úvodu⁵ do Mechanického pomeranče: „ *The practise of a profession entails discipline, which for me meant the production of two thousand words of fair copy every day, weekends*

---

³ JEANNIN, Marc. *Anthony Burgess: Music in Literature and Literature in Music*. Newcastle: Cambridge Scholars, 2009, x, 192 p. ISBN 14-438-1116-5.

⁴ [online]. [cit. 2013-04-16]. Dostupné z: <http://ld.johannesville.net/burgess>

⁵ BURGESS, Anthony With an Introduction by Blake MORRISON. *A Clockwork Orange*. Reprinted. London: Penguin, 2000. ISBN 978-0-141-18260-5.

included. I discovered that, if I started early enough, I could complete the day's stint before the pubs opened. Or, if I could not, there was an elated period of the night after closing time, with neighbours banging on the walls to protest at the industrious clacking. Two thousand words a day means a yearly total of 730,000. Step up the rate and, without undue effort, you can reach a million. This ought to mean ten novels of 100,000 words each. The quantitative approach to writing is not, naturally, to be approved. And because of hangovers, marital quarrels, creative deadness induced by the weather, shopping trips, summonses to meet state officials, and sheer torpid gloom, I was not able to achieve more than five and a half novels of very moderate size in that pseudoterminal year. Still, it was very nearly E.M. Forster's whole long life's output.“(Morrison, str. 15)

Po čase se zjistilo, že diagnóza lékařů byla chybná. Burgessovi se ale psaní velice zalíbilo a psát nepřestal až do své smrti 25.11.1993. Zemřel na rakovinu plic.⁶

1.3. Vztah k hudbě

Jak tvrdí Burgess ve svém životopise, na dráhu skladatele se po tom, co zjistil, že jeho diagnóza byla chybná, nevydal hlavně proto, že si myslel, že je jeho talent nedostatečný. I po tom, co se Anthony Burgess stal spisovatelem na plný úvazek, na hudbu nikdy nezanevřel a ve svých dílech se jeho hudební vkus pravidelně odráží. (Jeannin, str. 2)

Jeho vztah k hudbě podrobněji a velmi zajímavě popisuje kniha *Anthony Burgess: Music in Literature and Literature in Music* (Jeannin, 2009). Jedná se vlastně o sbírku esejí různých studentů a profesorů z Univerzity v Cambridge. Hned na druhé stránce je Burgessův citát, který podle mě přesně vystihuje jeho vztah k muzice: „*The standards I set myself owe more to the great composers than to the great writers*“ (Jeannin, str 2).

---

⁶ [online]. [cit. 2013-04-16]. Dostupné z: <http://ld.johannesville.net/burgess>

1.4. Dílo

Vedle psaní knih se Burgess věnoval i hudbě. V roce 1975 byla ve Spojených státech představena jeho *Third Symphony* a v roce 1982 zde zazněla jeho hudební verze Joyceho *Odyssey* pojmenovaná *Blooms of Dublin*. Mezi jeho knižní díla patří *Inside Mr Enderby*, *Enderby Outside*, *The Clockwork Testament*, *Enderby's Dark Lady*, *Tremor of Intent*, *Honey for the Bears*, *Urgent Copy*, *Nothing Like the Sun*, *Man of Nazareth*, *Earthly Powers*⁷, *The End of the World New*, *The Kingdom of Wicked*⁸, *The Piano Players*, *Any Old Iron*, *A Mouthful of Air*, *Home QWERTYUIOP*⁹, *Little Wilson and Big God*¹⁰, *You've Had Your Time*, a *A Dead Man in Deptford*¹¹. (Morrison, str. 1)

---

⁷ Román *Earthly Powers* byl zvolen jako nejlepší zahraniční román roku 1980 ve Francii

⁸ Vítězná kniha soutěže „Prix Europa“ v Ženevě

⁹ Sbírkka jeho recenzí a novinových článků

¹⁰ Jeho životopis, který v roce 1988 získal cenu „J. R. Ackerley Prize“

¹¹ V tomto díle vycházel z vraždy Christophera Marlowa

2. A Clockwork Orange

Mechanický pomeranč je bezpochyby Burgessovým nejznámějším a nejvýznamnějším dílem. Tento originální román spatřil světlo světa v roce 1962. Burgess se tak navždy zapsal do povědomí čtenářů jako autor této kontroverzní knihy. Ačkoliv po pomeranči napsal ještě mnoho děl, žádné z nich už se tak neproslavilo jako zmíněný lingvistický experiment. Autorovi se hlavně povedla jedna důležitá věc, kvůli které, jak se domnívám, je kniha stále populární. Dotkl se totiž tématu, které bylo ve své době aktuální, dnes je také a bezpochyby i v budoucnu bude. Když totiž čtenář čte mezi řádky a nesoustředí svou mysl jen na samotný příběh, objeví tak velké množství myšlenek a, dalo by se říci, poselství. Autorův záměr zajisté nebyl vytvořit didaktické dílo, ale svým způsobem se mu to povedlo.

2.1. Příběh

Kniha je rozdělena na tři části a každá z těchto částí má sedm jednotlivých kapitol. To dohromady dává 21 jednotlivých částí, které jsou všechny přibližně stejně dlouhé.

V první části se seznamujeme s hlavním hrdinou, Alexem. Alex celý příběh vypráví a už od první chvíle je čtenáři jasné, že hlavní hrdina, ačkoliv je mu teprve patnáct let, je jiný než jeho vrstevníci. Ani on ani jeho tři kamarádi, které nám hned na první stránce představí, nedělají to, co je běžné. Zatímco by měli být doma a připravovat se do školy nebo už snad i dokonce spát, oni sedí v baru, popíjejí mléko (pravděpodobně s drogami) a připravují se na večer podle svých představ.

Po chvíli se zvednou a jdou ven. Na ulici potkají staršího muže, nejdříve si s ním povídají, dokonce i velmi slušně, ale najednou ho napadnou a zbijí téměř do bezvědomí. Následně je čeká večer plný násilí. Aby nikdo nepojal podezření, že se něčeho zúčastnili, kupují každý večer v jistém baru několika starším dámám pití a ty pak vždy potvrdí, že tam všichni čtyři celý večer naproti nim seděli. První večer zakončí tím, že se vloupají do domu spisovatele Alexandera F., zbijí ho, znásilní mu ženu a ukradnou všechny peníze. Později se unavený a spokojený Alex vrací domů, do bytu, ve kterém

bydlí se svými rodiči. Když popisuje svůj pokoj, tak mluví dlouhou dobu o svém hudebním přehrávači, který zaujímá čestné místo na jeho stole. Čtenář tak rychle postřehne, že hudba je pro Alexe velmi důležitá.

Druhý den ráno se téměř jako vždy vyvlékne z toho, aby musel jít do školy a i přes den pokračuje ve svých činnostech. Jeho rodiče zatím žijí v přesvědčení, že v noci pracuje, aby si vydělal nějaké peníze. Po tom, co si koupí nějaké hudební desky a má styk s ještě nezletilými děvčaty, se Alex setkává znovu se svými kamarády. Náhle musí řešit problém, protože to vypadá, že Georgie (v českém překladu Jiřík) je nespokojený s Alexovým vedením party. Tuto kritiku Alex špatně nese, považuje se totiž za rodilého vůdce. Pořeže proto Georgieho a Dima (Tupouna).

Po tomto incidentu se všichni dohromady vydávají na další „výpravu“. Podobným způsobem, jako se vloupali předchozí večer do domu spisovatele, se vloupají do domu starší dámy. Jediný, kdo je ale zatím vevnitř domu, je Alex a ten ženu tak surově zbije, že ji zabije. Žena ale mezitím zavolala policii. Když Alex při útěku ven potká ve dveřích kamarády, místo toho, aby společně utekli, ho oni zbijí a udeří lahví do očí, že se nemůže hnout. Nechají ho napospas jeho osudu a sami utečou pryč. Alex je odveden na policejní stanici, kde je obžalován z vraždy. Několik policistů ho dokonce při výslechu zbije, protože jsou znechuceni tím, jak někdo může dělat tak ohavné věci jako on. První část končí tím, že jde Alex za mříže.

Druhá část začíná pro Alexe ve vězení. Jelikož se chce z vězení dostat co nejdříve, snaží se sblížit s místním kaplanem a pomocí znalostí bible ho přesvědčit o tom, že není tak špatný a že by si zasloužil propuštění na podmínku. Jednoho dne však do jeho cely přibude nový vězeň a několik jeho spoluvězňů ho začne bít. Alex se k nim přidá, ale po té, co se zjistí, že nový vězeň zemřel, spadne vina pouze na Alexe. Na základě tohoto incidentu je Alexovi nabídnuto podmíněčné propuštění, ale pouze v tom případě, že se podrobí technice Ludovico. Alex se ani moc nestará o to, co ho čeká, a proto souhlasí a je přemístěn do jiného ústavu.

Tam se o hlavního hrdinu postarají velmi dobře. Po sérii injekcí mu sdělí, že náplní jeho terapií bude sledovat filmy. Alexovi se to všechno zatím zdá jako skvělý nápad. Po převezení do promítacího sálu ho připoutají k židli a dají mu na oči svorky, aby nemohl zavřít oči. Když série filmů začne, Alex se cítí jako v sedmém nebi. Promítané filmy jsou plné násilí, bití, znásilňování a tak dále. Náhle se však Alexovi začne dělat špatně. Látka, kterou mu před promítáním vpravili injekcí do těla totiž způsobuje nevolnost a pocit na zvracení. Po sérii několika filmů se Alex cítí naprosto vyčerpán. Je pak dopraven na svůj pokoj a po chvíli už se cítí lépe. O to hůř pak snáší to, když mu doktor přijde říci, že ho další den čeká to samé. Druhý den zase musí sledovat filmy, tentokrát mu ale při tom pouštějí hudbu Ludwiga van Beethovena, jeho nejoblíbenějšího skladatele.

Čtrnáct dní uplyne a Alex může jít domů. Předtím ho ale čeká demonstrace celého Ludovico projektu. Na pódium přijde Alex a ještě jeden muž. Ten začne Alexe urážet, bít ho a mučit. Ten by se chtěl bránit, ale kdykoliv ho jenom napadne myšlenka na útok, tak se mu udělá špatně, takže nakonec skončí tím, že muži olízne boty. Jako druhá přichází na pódium mladá žena, která je oblečená do šatů s hlubokým výstřihem, takže Alex téměř vidí její poprsí. Jako první ho napadne, že by ji chtěl povalit na zem a znásilnit, ale to mu opět evokuje pocit nevolnosti, takže nakonec dívce jen složí uctivou poklonu. Následuje potlesk a Alex je propuštěn s tím, že je ze svých zvrhlostí vyléčen.

Ve třetí části se Alex vrací domů k rodičům, ale zjišťuje, že jeho místo doma zaujal Joe, jakýsi nájemník, který teď bydlí u jeho rodičů. Rodiče ho u sebe ubytovat nemohou a odmítnout vystěhovat Joa, tudíž Alex nemá kde bydlet. Neví co bude dělat a tak ho napadne jít do veřejné knihovny. Tam potká staršího muže. Po chvíli ho ale muž pozná, jedná se totiž o stejného muže, kterého Alex se svými kamarády kdysi zbili na ulici. Muž si přivolá ještě někoho na pomoc a začnou bít Alexe. Ten se nemůže bránit, protože kdykoliv se na něco zmůže, udělá se mu špatně. Proto jenom leží a nechá se bít. Incident je ale nahlášen na policii, která po chvílce přijíždí na místo incidentu. S hrůzou zjišťuje, že policejní strážníci nejsou nikdo jiný než Dim a Billy (člen jiné násilnické

skupiny). Ti ho odvezou daleko z města do přírody, kde ho brutální zbijí téměř do němoty. Napůl mrtvého ho tam pak nechávají napospas.

Alex se s vypětím posledních sil doplází k blízkému domu. Klepe na dveře a žádá o pomoc (přesně tímto způsobem se dříve dostávali do domů, které pak vykrádali). Muž, který v domě bydlí, je ale velmi ochotný a ihned ho vezme dovnitř. Najednou Alexovi dochází, že v tomto domě už dříve byl, jedná se totiž o dům spisovatele Alexandera F., kterého okradli a znásilnili mu ženu. Sám spisovatel ho ale zřejmě nepoznává. O Alexe se dobře postará, dá mu oblečení a také jídlo. Alexovi pak vypráví, že policie takhle vozí do přírody více mužů, které pak následně zbije do bezvědomí. Také mu povídá o tom, že o něm četl článek v novinách, kde chválili novou techniku Ludovico. Druhý den Alexovi vysvětluje, že by se mohl stát novou zbraní proti současné vládě. Svola proto k sobě domů několik lidí. Ti se dohodnou, že bude nejlepší, když přemístí Alexe jinam. Odvezou ho do města do panelového domu a tam ho nechají samotného. Po chvíli Alex začne slyšet skrz stěny hudbu Ludwiga van Beethovena. Začne mu být špatně a proto se snaží uprchnout z bytu, ale zjišťuje, že je tam zamčený. V zoufalosti a pocitu bezmoci se nakonec Alex rozhodne ukončit svůj život a skočí z okna.

Pád Alex zázrakem přežije a probouzí se v nemocnici. Plán fungoval tak, jak měl a jeho incident vzbudil vlnu nenávisti proti vládě. V nemocnici ho dokonce navštíví rodiče, kteří se cítí provinile a slibují Alexovi, že vystěhují svého nájemníka Joa a že se k nim Alex může vrátit, ten nejdříve dělá drahoty, ale pak souhlasí, ale jen pod podmínkou, že se vše bude řídit jeho pravidly. Doktoři mu pak sdělují, že je vyléčen a že by už neměl cítit pocitu nevolnosti. Do nemocnice za ním pak přichází samotný ministr. Ten sděluje Alexovi, že to vše byl plán onoho spisovatele Alexandera, ale že ho už pro jeho vlastní dobro odstranili. Také slibuje Alexovi, že mu zajistí byt a práci. Alex nakonec usuzuje, že je opravdu vyléčen.

Poslední kapitola třetí části začíná podobně jako ta první. Alex sedí s třemi jinými kamarády v téže mléčném baru a domlouvají se, co budou ten večer dělat. Všichni tři k němu vzhlížejí jako k vůdci. Jenže Alexe už nebaví loupit, krást a bít lidi. Cítí se

unaveně. Druhý den potká náhodou v jedné kavárně svého bývalého kamaráda Petea (Pítrs) s jeho manželkou. Alex je šokován a poté co se rozloučí ještě dlouho přemýšlí o celém setkání. Po chvíli si ale uvědomuje, že to, co cítí, je závist. Celý příběh tedy končí tím, že si hlavní hrdina uvědomí, že by se rád usadil a pořídil si rodinu.

2.2. Podobnost s autorovým životem

Ve velmi poutavě psaném úvodu k CO¹² Blake Morrison rozvádí velmi zajímavou teorii, že Burgess se v knize ztotožňuje se spisovatelem Alexanderem F. Má k tomu několik důvodů. Nejprve uvádí samotný fakt, že Alexander je spisovatel. Jeho jméno je navíc stejné jako jméno hlavního hrdiny. Dalším faktem je to, že píše stejně pojmenovanou knihu – A Clockwork Orange (ačkoliv jeho kniha je podle Alexových slov „*written in a very bezoomy like style, full of Ah and Oh and that cal*“ (CO, str 117) „*napsaný ve strašně lunatickém stylu, samý ach a och a jiný takový fisíz*“ (MP¹³, str. 157).)

Další z věcí, kterou mají Burgess a Alexander F. společnou je osud jejich manželek. V knize Alex se svými kamarády přepadnou dům Alexandra a zbijí a znásilní jeho ženu. V roce 1944, když byl Burgess v Gibraltaru, byla jeho žena Lynne napadena čtyřmi vojenskými zběhy. Zbili ji a okradli, Lynne následkem tohoto incidentu potratila. Burgess jednou pronesl, že její chatrné zdraví a brzká smrt byla zapříčiněna právě tímto útokem. (Morrison, str. 14)

2.3. Hlavní postavy

Z hlavních postav bych ráda představila zejména Alexe, hlavního hrdinu. Ostatní postavy, ačkoliv se v knize neobjevují tak často, jako hlavní hrdina, jsou ale také důležité, zejména přátelé a kamarádi. Obecně by se o postavách v Burgessově bestselleru dalo říci, že jsou velmi kontrastní a každá role je i specifický typ postavy. Ať už se jedná o bezohledného a chladnokrevného Alexe nebo naivní a rozmazlující rodiče.

---

¹² A Clockwork Orange

¹³ Mechanický pomeranč

Zajímavé je také to, že jako čtenářka jsem se po celou dobu čtení knihy nebyla schopna ztotožnit ani s jednou postavou. Jednoduše, ani jedna postava čtenáři nijak zvlášť nepřioste k srdci. Ale i přesto čtenář nepociťuje zášť nebo nenávist natolik, že by knihu odložil a přestal mít zájem o to, co se hlavnímu hrdinovi stane na další stránce.

2.3.1. Alex

Čtenář se v knize rychle dovědí, že Alex není tak obvyklý chlapec. Už na první stránce se prezentuje takovým způsobem, že by mu čtenář na začátku typoval přibližně dvacet let. Hrdina je ale pouze patnáctiletý. Příběh vypráví velmi barvitě jako kdyby před sebou měl skupinu posluchačů hltající každé jeho slovo. Některé scény dokonce vypráví tak nadšeně, že si čtenář skoro až představí jeho rozzářený výraz a nadšení v očích. Několikrát v knížce o sobě mluví ve třetí osobě jako *your humble narrator* (Váš pokorný vypravěč). Je velmi dominantní a nesnese kritiku.

I přes zvrácené činy, kterých se se svými droogs/frendíky dopouští, se snaží Alex působit sofistikovaně a dospěle. Tento jev je patrný ve chvílích, kdy používá spisovný, skoro až vznešený, jazyk. „*It would interest me greatly, brother, if you would kindly allow me to see what books those are that you have under your arm. I like nothing better in this world than a good clean book, brother.*“ (CO, str. 6) „*Velice by mě zajímalo, bratře, kdybys mi laskavě dovolil podívat se na ty knížky, který si neseš v podpaží. Nic na světě se mi nelíbí tak, jako dobrá čistá knížka, bratře.*“ (MP, str. 11). V těchto chvílích dokonce Alex nepoužívá nadsat.

Burgessovo a Kubrickovo pojetí Alexe jako postavy se od sebe podstatně liší. Anthonyho pohled na hlavního hrdinu je po celou dobu knihy spíše pohrdavý. I v momentech, kdy Alex trpí, ho čtenářovi není líto. V Kubrickově filmu je Alex stejným způsobem d'ábelský, ale svým způsobem ho prezentuje režisér jako oběť. Výsledný pohled na Alexe samozřejmě záleží na čtenářovi nebo divákovi. O rozdílech mezi knihou a filmem se více rozepisují až v kapitole věnované právě tomuto snímku.

2.3.2. Kamarádi

Alexovi kamarádi Pete, Georgie a Dim (Pítrs, Jiřík a Tupoun) jsou velmi důležitými postavami v knize. Hlavní hrdina je označuje jako *droogs* (frendíci). Přáteli jsou zvláště proto, že sdílejí stejnou zvrhlou zálibu v násilí a přepadávání nevinných lidí. Opravdové přátelství to však není ani z jejich, ani z Alexovy strany. Alex je totiž považuje za něco méněcenného a ani se tím netají, neustále jim připomíná, kdo je pánem. Oni ho za to na oplátku zase zradí a nechají ho napospas policii a vězení. Po následném Alexově propuštění ho téměř zabijí.

2.3.3. Rodiče

Alexovi rodiče jsou neméně důležitými postavami knihy, ačkoliv se tam moc neobjevují. *Pokorný vypravěč* o nich mluví jako o *pee* a *em* (papa a mama, v češtině *téčko s emkem*). Jedním z hlavních důvodů, proč je Alex takový, je i ten, že mu rodiče nevěnují dostatek pozornosti a sám hlavní hrdina si potom dělá co chce a navíc jimi i manipuluje a snaží se (obzvláště u své matky) budit pocit viny. Takto se ostatně zachová i na konci, kdy k němu rodiče přijdou do nemocnice a nabízejí mu, že se k nim může přistěhovat zpět. Tímto je Alex opět na koni a čtenáři je jasné, že si s nimi v budoucnu bude moci dělat, co chce.

2.4. Technika Ludovico

Internetová encyklopedie Wikipedia¹⁴ uvádí, že Technika Ludovico je fiktivní averzivní terapie (terapie na principu negativního podmiňování, kdy nežádoucí projev je spojen s nepříjemným zážitkem¹⁵) z Burgessova románu. Prováděl ji doktor Brodsky za souhlasu ministra vnitra. Celá technika spočívá v tom, že pacient je nucen sledovat násilné obrazy a filmy po určitou dobu (používají se speciální háčky, které drží oční víčka tak, aby pacient nemohl zavřít oči). Před sledováním filmů se pacientovi podají léky, které

---

¹⁴ *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2013-04-09]. Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/Ludovico_technique

¹⁵ [online]. [cit. 2013-04-09]. Dostupné z: <http://lekarske.slovniky.cz/lexikon-pojem/averzivni-terapie>

vyvolávají nevolnost a pocit na zvracení. Cílem této techniky je způsobit nevolnost a nepříjemné pocity v okamžiku, kdy pacient jen pomyslí na násilí. Tím se vyvolává celková averze na násilné chování. Problém spočívá v tom, že Alex, po tom co se podrobí této „léčivé metodě“, není schopný se ani bránit nebo pomyslet na ženy (jeho myšlenky na ženy byly dříve spojeny především se znásilněním). Další z věcí, které pak nemůže Alex po léčbě ani „cítit“ je jeho oblíbená hudba, nejen například Haydn, ale především Devátá Symfonie od Beethovena, kterou doktor Brodsky používal jako podkladovou hudbu při pouštění násilných filmů (zde se zřejmě autor inspiroval, když vymýšlel jméno pro tuto averzivní techniku – Ludwig/Ludovico)

2.5. Podobnost s jinými knihami

Při četbě Mechanického pomeranče jsem se neubránila pocitu, že tematika knihy, nebo její některé pasáže, mi připomínají jiné knihy, se kterými jsem se sama setkala. Jako první z nich bych uvedla román George Orwella „1984“, který je trochu skryt ve stínu slavnější Farmy zvířat. Jedná se hlavně o jeden z posledních momentů knihy, kdy je hlavní hrdina Winston mučen (dlouhodobě fyzicky, ke konci spíše psychicky za pomoci krys, z kterých má fobii) a je donucen nejen vzdát se své lásky, ale také připustit, že dvě a dvě nejsou čtyři, ale pět. Zpočátku to jen říká, aby se vyhnul bolestivému mučení. Po určité době je ale tak zbídačen, že nakonec tomu i sám uvěří – jedná se tedy o brainwashing. Fyzickým mučením udělali z hrdiny někoho naprosto jiného. Alex není sice v Mechanickém pomeranči doktory přímo mučen, ale dávidla, která má v sobě a která v něm vzbuzují nevolnost, to dělají za ně. Podobnost s Orwellem zmiňuje i Hilský ve své knize „Současný britský román“. Konkrétně přirovnává „Mechanický pomeranč“ k „*děsivé orwellovské fantazii*“. (Hilský¹⁶, str. 12)

Další knihou, která mi připomínala Mechanický pomeranč je „Vyhoďme ho z kola ven“ od Kena Keseyho. V této knize (která se podobně jako Mechanický pomeranč proslavila více až po uvedení filmové verze, kterou natočil původem český režisér

---

¹⁶ HILSKÝ, Martin. *Současný britský román*. Jinočany: H&H, 1991. ISBN 80-854-6700-3.

Miloš Forman) je pacient McMurphy přiveden na psychiatrickou léčebnu a mezi ostatními pacienty je velmi výraznou osobností. Snaží se v nich vzbudit touhu po svobodě a samostatnosti, většina ale jen rezignovaně přežívá v ústavu, kde sice musí dodržovat přísná pravidla vrchní sestry, ale nic jim tam nechybí, nebo si to alespoň myslí. Právě s tou sestrou se dostane do křížku McMurphy nejenom tím, že dlouhodobě porušuje její pravidla, ale hlavně tím, že uspořádá v noci party pro své kamarády. Vrchní sestra ho na konci knihy exemplárně „nechá podřít své vůli“ a nechá mu provést lobotomii. Tato kniha není tolik samotným brainwashingu jako „1984“, ale spíše o problematice svobodné vůle. Tu totiž Alex ztratí po tom, co se nechá „vyléčit“ technikou Ludovico a samotný čtenář pak na konci knížky sám přemýšlí, co je vlastně horší, jestli správná, ale umělá osobnost, nebo přirozená, ale narušená.

Ztrátu přirozené svobodné vůle popisuje spisovatel Alexander F. v knize: „You've sinned, I suppose, but your punishment has been out of all proportion. They have turned you into something other than a human being. You have no power of choice any longer. You are committed to socially acceptable acts, a little machine capable only of good. And I see that clearly – that business about the marginal conditionings. Music and the sexual act, literature and art, all must be a source now not of pleasure but of pain.“ (CO, str. 115) *„Předpokládám, že jste zhřešil, ale váš trest se vymyká jakékoli proporcii. Udělali z vás něco, co už nemá nic společného s člověkem. Nemáte už žádnou schopnost volby. Jste přinucen ke společensky přijatelnému chování, malý stromeček schopný pouze dobra. A je mi zcela jasné – celá ta věc s marginálním doladováním. Hudba a sexuální akt, literatura i umění, to vše musí být nyní zdrojem nikoli radosti, nýbrž bolesti.“* (MP, str. 155)

2.6. Filmové zpracování

Pokud pomineme první ne příliš povedené a známé filmové zpracování Andyho Warhola s názvem *Vinyl* (1965), prvním a zatím jediným úspěšným filmem je „Mechanický pomeranč“ režiséra Stanleyho Kubricka z roku 1971. Ačkoliv Burgess svůj román nechává bez bližšího upřesnění doby, ve které se příběh odehrává (díky

hudbě, kterou v knize zmiňuje je román prakticky nedatovatelný), Kubrick příběh zasadil do nepříliš vzdálené budoucnosti.

Příběh je trochu pozměněn, jeho celková kostra však zůstává stejná. Nepozměněn je i samotný jazyk Nadsat, který je možná náročnější pro diváka než pro čtenáře (chvílemi se totiž může divák pozastavovat nad tím, jestli to, co slyší, je opravdu angličtina). Podle mého názoru je největším rozdílem mezi filmem a jeho předlohou pojetí konce. V knize, která je rozdělena na tři části, každá po sedmi kapitolách, je poslední kapitola symbolem jednadvacátého roku, který je v mnoha zemích chápán jako plnoletost. A právě v této poslední kapitole si Alex uvědomí, že zřejmě dospěl a začíná uvažovat o tom, že by se usadil a pořídil si manželku a děti. Kubrickovi se tento skoro až happyendový konec nelíbil a jeho film proto končí v momentě, kdy leží Alex v nemocnici po svém sebevražedném skoku z okna. Domnívám se, že Stanley Kubrick tak učinil hlavně proto, že chtěl svému filmu dát větší dramatický ráz. V momentě, kdy Alex leží na lůžku a nechává se fotit od fotografů se samotným ministrem totiž nastává za Alexových slov „I was cured“ (byl jsem vyléčen) konec a divák tak zůstává překvapen koncem (podobně jako u jiných Kubrickových filmů).

Burgessovi se filmové zpracování nelíbilo a napsal Kubrickovi dopis, ve kterém mu to patřičně vytkl a podotkl, že odmítá spojovat své jméno s jeho filmem (podobně na tom byl i Forman s Keseyem, kterému se film s nepochopitelným českým názvem „Přelet nad kukaččím hnízdem“ také nelíbil a odmítl se s ním ztotožnit). Největší výhodou oproti románu je hudební stránka. Pokud si totiž chce čtenář navodit atmosféru z knížky nebo je zvědavý a chce slyšet mistrovská díla, která Alex poslouchá a na která Burgess odkazuje, nezbyvá mu nic jiného (za předpokladu, že není velmi dobře hudebně vzdělán) než si tyto skladby dohledat (což sice v dnešní době internetu není nic těžkého, ale dříve, kdy čtenáři museli dotyčné skladby hledat v obchodech s vážnou hudbou, to mohl být poněkud problém). Hudební podklad společně s experimentálním jazykem Anthonyho Burgesse je tak ve filmu opravdovým potěšením nejen pro osoby s hudebním sluchem, ale i pro ostatní.

Kdybych tedy měla shrnout své dojmy z filmového zpracování Mechanického pomeranče, nazvala bych ho spíše velikou vizuální a hudební podívanou. I když jsem se na film dívala až poté, co jsem četla knihu, pozornost jsem vůbec nevěnovala jazyku, ale hudbě a hlavně kostýmům, kulisám, zajímavých záběrům, střihům a hereckým výkonům. Malcolm McDowell se zhostil své hlavní role (Alex) zodpovědně a v některých scénách mě osobně přišel ještě více d'ábelský, než Alex v knize.

2.7. Hudební stránka

Jak už bylo zmíněno výše, Anthony Burgess nebýval vždy spisovatelem. Jeho původní umělecká dráha se týkala hudby. I když se Anthony stal spisovatelem na plný úvazek, na svoji slabost – hudbu nikdy nezanevřel.

Jako jeden z důvodů, proč je Mechanický pomeranč podobný hudebnímu dílu, je fakt, že je rozdělený na části, jako například některá hudební díla. Navíc každá ze tří částí začíná stejnou větou „*What`s it going to be then, eh?*“ (Co teda jako bude, he?), je to tedy motiv, který se opakuje v celé knize. Velká část různých skladeb spočívá právě v motivu, který se v celé jeho délce několikrát opakuje. Dalším faktem je experimentální Nadsat, který je zajímavým prvkem nejen po obrazové stránce, tak i po té zvukové (ačkoliv tento fakt vyzní spíše ve filmu než v knize).

V knize odkazuje Burgess především na díla Ludviga van Beethovena (který je mimochodem Alexandrův nejoblíbenější skladatel, dalo by se říci, že možná i vzor). Jeho nejoblíbenější symfonie, která je zároveň i Alexovou nejoblíbenější je *Devátá symfonie* od Beethovena, konkrétně čtvrtá poslední věta, která je zakončená *Ódou na radost*, která je se svým sborovým zpěvem velkolepým zakončením celé symfonie. Vedle Beethovena zmiňuje Anthony Burgess v Mechanickém pomeranči ještě Bacha, Mozarta a Haydna, neméně slavné skladatele.

Alexovu lásku k hudbě skvěle vystihuje následující úryvek z knížky: „*The little speakers of my stereo were all arranged round the room, on ceiling, walls, floor, so, lying on my bed slooshying the music, I was like netted and meshed in the orchestra.*

Now what I fancied first tonight was this new violin concerto by the American Geoffrey Plautus, played by Odysseus Choerilos with the Macon (Georgia) Philharmonic, so I slid it from where it was neatly filed and switched on and waited. Then, brothers, it came. Oh, bliss and heaven. I lay nagoon to the ceiling, my gulliver on my rookers on the pillow, glazzies closed, rot open in bliss, slooshying the sluice of lovely sounds. O hit was gorgeosness and gorgeosity made flesh.“ (CO, str. 26) „Malý reproduktory mýho sterea byly rozmístěný všude po pokoji, na stropě, ve stěnách, podlaze. Takže když sem ležel na posteli a híroval muziku, byl sem uhnížděnej uprostřed orchestru jako ve vatičce. Na dnešní večer sem si zaprvé představoval novej houslovej koncert Američana Geoffreyho Plautuse, nahranej Odysseem Choerilosem s Macounskou filharmonií z Georgie, a tak sem ho vylovil z pečlivě uspořádaný diskotéky, zapnul přístroj a čekal. Pak to, bratři, přišlo. Naprostý blaho a nebeský pocity. Ležel sem úplně bérovej fejsem do stropu, gulliver s hendkama na polštáři, zavřený ajka a lipsy blaženstvím pootevřený – a tak sem híroval příval nádhernejch zvuků. Ano, byla to senzačnost a skvěloba proměněná ve skutek.“ (MP, str. 35)

3. Nadsat

Nadsat (neboli Jazyk týnů podle českého překladatele Šenkyříka) je experimentální jazyk, který Burgess použil ve svém románu. „*Then we sloochied the sirens and knew the millicents were coming with pooshkas pushing out of the police-auto-windows at the ready.*“ (CO, str. 15) „*Pak jsme zhírovali sirény a bylo nám jasné, že milicjanti jedou s gankama připravenějma ke střelbě rovnou z okýnek svého policejního autáku.*“ (MP, str. 21) V příběhu tento slang používá hlavní hrdina Alex a jeho kamarádi. Nejedná se ale o slang, který by používali všichni teenageři v jejich okolí. Když v jednom momentu potká Alex dvě dívky v obchodě s hudebními nahrávkami, čtenář se sám přesvědčí, že co skupina, to jiný slang. „*Who you getten, bratty? What biggy, what only?` These young devotchkas had their own like way of govoreeting*“ (CO, str. 34) „*Koho si bereš brotku? Jakýho velkouše?` Tyhle mladý čajiny měl svůj vlastní způsob tolkování.*“ (MP, str. 45)

Zajímavé je, že slovo *nadsat* je v ruštině přípona, která se používá pro věk teenagerů, v češtině *-náct*.

3.1. Inspiration

Hlavními zdroji nových nezvyklých slov anglického Nadsatu je nepochybně ruština. Autor vycházel převážně ze svých zkušeností z návštěvy Ruska. Dalšími zdroji jsou romský slang, francouzský jazyk a Cockney – slang londýnské spodní společenské vrstvy.

3.1.1. Slovanské jazyky

Největším zdrojem anglického Nadsatu je ruština. Burgess se tímto slovanským jazykem inspiroval jednak proto, že s manželkou navštívil Rusko (tenkrát Sovětský svaz). (Morrison, str. 16)

Domnívám se, že dalším důvodem by mohla být psychická rovina. Rusko (Sovětský svaz) budí v mnoha anglicky mluvících čtenářích smíšené pocity, spjaté zejména

s tvrdým režimem. Podobnou atmosféru můžeme najít v knížce. Podle popisu hlavního hrdiny je sídliště, na kterém bydlí, staré, domy jsou oprýskané a jsou na nich motivační slogany.

V knize nejsou nadsatová slova nijak zvýrazněna, jsou použita v textu a přejímají i náležité gramatické kategorie podle toho, jaký slovní druh ve větě zastávají. „*Where I was wheeled to, brothers, was like no sinny I had ever viddied before. True enough, one wall was all covered with silver screen, and direct opposite was a wall with square holes in for the projector to project through, and there were stereo speakers stuck all over the mesto.*“ (CO, str. 75) Zde můžeme vidět, že slovo viddied je ve správném tvaru „past participle“, jeho infinitiv by tedy byl viddy (jasná spojitost s českým slovem „vidět“)

Slovo „viddy“ se ale určitě neshoduje jen s češtinou. Uvedu to na příkladu slova ruka. V Burgessově textu je ruka (hand) nahrazena nadsatovým pojmem „rooker“. V knize „K pramenům Slov“ od Radoslava Večerky a kolektivu se na 163. stránce dočteme, že české slovo ruka, či polsky ręka, slovansky roka nebo makedonsky raka vychází z praslovanského období ze slova roka¹⁷.

3.1.2. Cockney

Pojem Cockney se používá ve spojení s geografickou, sociální a lingvistickou rovinou. Původně se takto označovala skupina lidí, kteří se narodili v části Londýna, kde často znějí zvony z kostela St Mary – le – Bow. Častěji se tak ale nazývá londýnská dělnická třída. Nás ale zajímá jazyková rovina – jedná se o specifický přízvuk a formu angličtiny, kterou tato dělnická třída používá. Ze známých osobností se mezi tyto

---

¹⁷ VEČERKA, Radoslav. *K pramenům slov: uvedení do etymologie*. Vyd. 1. Praha: Lidové noviny, 2006, 355 p. ISBN 80-710-6858-6.

Londýňany řadí například Sid Vicious – zpěvák a kytarista z populární punkové kapely Sex Pistols.¹⁸

V knize se nachází specifická slova, která vychází z Cockney slangu. Jedná se o takzvaný rhyming slang. Rhyming slang je způsob tvoření vět nebo spojení typický pro Cockney dialekt. Spočívá v nahrazování obyčejných slov spojením dvou nebo tří rýmujících se slov. Dále dojde k vynechání druhého slova, tím pádem ten, kdo tento slang nezná ani neví, jak spojení vlastně vzniklo. Nejčastěji používaným příkladem je nahrazení slova *stairs* spojením *apples and pears*. Druhé slovo (*pears*) se vypustí, tudíž *apples* = *stairs*. Když pak někdo řekne větu *I`m going up the apples* znamená to tedy *I`m going up the stairs*¹⁹.

Dalším prvkem cockney je celkový rytmus věty. Cockney dialekt je o něco více rytmičtější a zpěvnější než klasická angličtina. Čtenář, který s tímto dialektem nemá žádné zkušenosti, tuto spojitost ani nenajde. Použila jsem různé nahrávky tohoto konkrétního slangu, abych porovнала rytmus řeči a určité prvky v knize. Když Alex mluví ke svým kamarádům, hodně často je oslovuje *brother* nebo *brothers*. „*All right, no more picking on Dim, brother. That`s part of the new way.*“ (CO, str. 39) Lidé mluvící Cockney také velmi často používají toto oslovení.

Nejdůležitější inspirací z Cockney je samotný název *A Clockwork Orange*. Tento pojem pochází z přirovnání *queer as a clockwork orange*, toto přirovnání se používá, když je něco vevnitř naprosto zvrácené, ale zvenku to působí normálně a lidsky.²⁰ Dalším důvodem proč používá slovo *orange* je fakt, že v Nadsatu toho slovo znamená *člověk*. Když se ale podíváme na původ tohoto slova, zjistíme, že pochází z malajštiny, ve které

---

¹⁸ *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2013-04-15]. Dostupné z: <http://en.wikipedia.org/wiki/Cockney>

¹⁹ *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2013-04-15]. Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/Rhyming_slang

²⁰ *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2013-04-15]. Dostupné z: http://en.wiktionary.org/wiki/queer_as_a_clockwork_orange

také znamená *člověk*. Burgess tak do svého románu zakomponoval i vzpomínky na své mládí v Malajsii.

3.2. Zajímavé fráze

V této kapitole bych ráda uvedla několik zajímavých frází, které mě při čtení upoutaly.

Začala bych úsekem, který mě upoutal nejvíce. Důvodem je jeho nepřesné přeložení. V angličtině tato část totiž čerpá z homofonie (= dvě slova nebo spojení, která nemají stejný význam, se píše jinak, ale stejně znějí, v použitém úryvku se jedná o dvojici *sympfony/seem funny*). Do češtiny je to přeloženo téměř doslova, ale homofonní část je pochopitelně jiná a tak se zmíněný vtip ztrácí v překladu. „*I said: `Symphony. Symphony Number Forty in G Minor.` `Ooooh,` went one of the dancing nadsats, a malchick with his hair all over his glazzies,`seemfunnah. Don` t it seem funny? He wants a seemfunnah.`“ (CO, str. 103) „Řekl jsem: `Symfonie. Symfonie číslo čtyřicet v g moll.` `Úúúú,` skrímoval jeden z tančících týnú, bajat s vlasama úplně přes ajka, `legránka. Není to legrační. On chce bejt legránka.`“ (MP, str. 139 – 140). V této části je také vidět, že sám hrdina používá pojem *nadsat* jako označení pro *týny* – náctileté.*

Další zajímavá fráze je z části knihy, kdy je Alex podroben Technice Ludovico a dozvídá se, že bude během pár dní propuštěn na svobodu. Tuto část jsem vybrala zejména proto, že v ní Alex použije oslovení čtenářů, ve kterém je patrné, že čtenáři jsou jeho jediní kamarádi, kteří ho doposud neopustili. „*I had to go again, and along they came to wipe my tears off, very skorry, so I should not miss one solitary veshch of what they were showing. It was terrible and horrible day, O my brothers and only friends.`“ (CO, str. 89) „Búúú húúú húú, musel sem znova začít, a oni zase okamžitě přiskočili, aby mi otřeli slzy, velice kvikle, abych nepřišel o jednu jedinou buč, kterou ukazovali. Byl to přišernej a hrůznej den, ach, bratři a jediní přátelé moji.`“ (MP, str. 119).*

Třetí část, kterou bych zde ráda uvedla je odstavec z poslední kapitoly. Jak už zde bylo napsáno, každá ze tří částí knihy začíná stejnou větou – „*What`s it going to bet hen,*

eh?“ neboli „Co teda jako bude, he?“ Ačkoliv je tato otázka míněná jako řečnická, na poslední stránce na ni získáváme odpověď od samotného hlavního hrdiny: „*That`s what it`s going to bet hen, brothers, as I come to the like end of this tale. You have been everywhere with your little droog Alex, suffering with him, and you have viddied some of the most grazhny bratchnies old Bog ever made, all on to your old droog Alex. And al lit was was that I was young. But now as I end this story, brothers, I am not young, not no longer, oh no. Alex like groweth up, oh yes.*“ (CO, str. 141) „*Tak tohle teda jako bude, bratři moji, když tak jakoby skončím s tímhle příběhem. Prošli ste se svým frendíkem Alexem celou cestu, trpěli ste s ním, lukovali ste jedny z nejgraznějších bračny, jaký kdy starej dobrej Bog stvořil a který všechny šli vašemu starýmu dobrýmu po gorle. A celý to bylo o tom, jak sem byl mladej. Ale ted, když už ten příběh končím, bratři moji, to už mladej nejsem, ne ne. Alex jakoby normálně dospěl, ach ano.*“ (MP, str. 186). Nejenže se v této části Alex loučí se svými čtenáři, ale i když uznává, že dospěl, neopouští svůj jazyk.

4. Jazyk týnů

Jazyk týnů je český ekvivalent Nadsatu. Jeho tvůrcem je Ladislav Šenkyřík, zatím jediný, kdo tuto knihu přeložil. Největším rozdílem mezi originálem a překladem je jazyk, ze kterého tento specifický jazyk pochází. Zatímco Burgess použil ruštinu, Šenkyřík se rozhodl pro jinou variantu. Své rozhodnutí komentuje v knize takto: „*Anthony Burgess použil za základ jazyka týnů ruštinu. Vzhledem k tomu, že z důvodů lingvistických i historických nepovažuji pro český překlad tento způsob za nejšťastnější, je výsledný tvar směsí anglicismů, rusismů, germanismů, polonismů, výrazů z romského lexika a nově vytvořených slov (ta používá i autor).*“ (MP, str. 187)

Jako největší lingvistický problém vidím podobnost ruštiny s češtinou. Pokud se totiž Burgess snažil o to, aby čtenář jazyku moc nerozuměl, v Čechách by moc neuspěl, protože velká část ruských slov, která se nachází v románu jsou téměř totožná s češtinou. Šenkyřík se tomu vyhnul tím, že použil angličtinu. „*Tohle nedělní ráno čárlí z té knížky četl o hhumanikách, kteří zhírovali verd a postavili bez rozmyslu houm na písku, a pak přišel příval deště a obloha se začala trhat starým dobrým bumabum, což byl toho houmu konec.*“ (MP, str. 81)

Otázkou pak zůstává, zda-li je použití angličtiny adekvátní k použití ruštiny v originále. Dle mého názoru, v anglicky mluvících zemích není čtenářů, kteří by tuto knihu četli a uměli rusky, mnoho. Ruština je pro ně naprosto odlišný jazyk a proto se mohou při čtení ocitnout na místech, kdy vůbec netuší, co některá slova znamenají. Na druhou stranu v Čechách je čtenářů, kteří tuto knihu četli a umí anglicky, mnoho. Proto si myslím, že čtení českého překladu je pro Čechy snazší, než čtení originálu pro Angličany nebo Američany. S tím souvisí i čtení originálu pro Čechy. Překážkou může být sice angličtina originálu, Nadsat je ale v ruštině, což je čtenáři bližší.

4.1. Inspirace

Jak už jsem zmínila, hlavním zdrojem jazyka týnů je angličtina. Dále jsou to různé germanismy, polonismy, rusismy a výrazy z romského lexika.

4.1.1. Angličtina

Angličtina je největším zdrojem jazyka týnů, Podobně jako to dělá Burgess v originálu s nadsatovými slovy, anglická slova v překladu přejímají náležité gramatické kategorie podle toho, jaký slovní druh ve větě zastupují. „*Ležel sem úplně bérovej fejšem do stropu, gulliver s hendkama na polštáři, zavřený ajka a lipsy blaženstvím pootevřený – a tak sem híroval přival nádhernejch zvuků.*“ (MP, str. 35)

4.1.2. Slovanské jazyky

Vedle angličtiny vychází Šenkyřík také z ruštiny. Domnívám se, že nechal slova v původní podobě (tzn. ruské podobě) pouze tehdy, kdy to určité slovo nebylo podobné češtině. Slova, která v jazyku týnů totiž pocházejí z ruštiny, jsou slova, u kterých čtenář jen tak neodhadne význam. „*V tý chvíli, bratři, nějakej pleník z jedný nedaleký zadní lavice zahrál na lipsy starej známej nojz - `Prrrrrp` - a brutální gardi se okamžitě pustili do práce, přiřítili se fakt kvikle tam, odkud podle jejich mínění nojz přicházel, a rozdávali tolčoky zleva zprava, hlava nehlava.*“ (MP, str. 80)

4.2. Braiwashing

Morrison ve svém „Úvodu“ do „Mechanického pomeranče“ uvádí, že staré vydání knihy obsahovalo i seznam nadsatových výrazů, aby si v nich čtenář mohl zalistovat a v případě, že by byl ztracený a nerozuměl textu, by si mohl najít, co dané slovo znamená. Burgessovi se ale tento nápad nelíbil. Stejně jako je Alex v knize podroben brainwashingu, snažil se Anthony vymýt mozek i čtenáři, který musel být neustále na pozoru a pracovat s textem, jako by to byla skládačka. Ačkoliv je čtenář někdy nucen opravdu sáhnout po ruském slovníku, spousta výrazů je jasná z kontextu a není těžké se dovtípit, co tím chtěl autor říci. (Morrison, str. 10)

4.3. Ladislav Šenkyřík

Ladislav Šenkyřík se narodil v roce 1957 v Žarošicích. Ačkoliv vystudoval Matematicko-fyzikální fakultu na Karlově Univerzitě v Praze, věnoval se velmi pilně angličtině soukromě na jedné z jazykových škol v hlavním městě. Mezi jeho nejznámější překlady patří kromě Burgessova pomeranče také díla Isaaca Bashevise Singera, Charlese Bukowského, Kurta Vonnegua, Edgara Allana Poea, Vladimira Nabokova a Martina Amise. Ve svém volném čase se věnuje také psaní fejetonů.²¹

Mechanický Pomeranč byl v našich končinách přeložen pouze Šenkyříkem. Ačkoliv nepochybuji, že si dal na tomto překladu záležet a strávil nad ním týdny, ba i měsíce práce, v určitých pasážích knihy jsem měla pocit, že text je trochu nevyrovnaný. Na jedné straně obdivuji autora, jak si poradil s Nadsatem a jak nahradil některá slova tak, aby čtenář nemusel tolik tápat, je toto ale postup, se kterým by souhlasil i Burgess? Například v ruské verzi A Clockwork Orange jsou nadsatové pojmy nejenom zachovány v původní verzi, ale jsou psány latinkou, takže v textu, který je celý psaný azbukou, jsou hned na první pohled vidět.

Šenkyřík se také snažil, aby text vyzněl autenticky, jako kdyby ho vyprávěl patnáctiletý kluk (Alex) a tomu přizpůsobil i formu. Text je psaný hovorovým jazykem se spoustou neslušných slov. Na mě osobně tato forma působila spíše rušivě. Některé výrazy mi nepřišly úplně vhodné a celkově jsem z českého překladu měla dojem, že je zastarale psaný.

---

²¹ [online]. [cit. 2013-04-17]. Dostupné z: <http://www.aura-pont.cz/senkyrik-ladislav-p1748.html>

5. Náročnost čtení

Každý čtenář se při čtení Burgessova románu potýká s náročností. Málokdo by tuto knihu přečetl bez sebemenšího problému. Otázkou ale zůstává, nakolik musí čtenáři při čtení zápasit s cizími pojmy? Jsou pro nás, Čechy, výrazy v knize natolik pochopitelné, že je pochopíme z kontextu nebo je třeba si kontrolovat významy v přiloženém Šenkyříkově slovníčku?

Abych dokázala zodpovědět tyto otázky, rozhodla jsem se provést malý výzkum mezi svými přáteli, kteří knihu četli. Vybrala jsem si respondenty, kteří četli knihu aspoň v jednom jazyce, někteří mají načteno jak v češtině, tak v angličtině. Všichni bez výjimky viděli i film, takže jsem se rozhodla zjistit, zda-li se jim více líbil samotný román nebo jestli dávali přednost filmovému dílu Stanleyho Kubricka.

Respondentům byly položeny čtyři jednoduché otázky:

- 1) Jak se vám četl román Anthonyho Burgesse? Přišly vám některé výrazy těžko pochopitelné?
- 2) Museli jste si během čtení vyhledávat význam některých slov? (Slovník vzadu, internet,...)
- 3) Pokud jste četli román v obou jazycích, jak byste porovnali originál a překlad?
- 4) Jaký je váš názor na film Stanleyho Kubricka? Je podle vás horší nebo lepší než předloha?

5.1. Rozhovory se čtenáři

Všichni respondenti jsou z mého okolí, tudíž to jsou studenti ve věkovém rozpětí 21 – 25 let. Z mých zasláných dotazníků se mi jich vrátilo celkem 7 z čehož 4 jsou studentky a 3 jsou studenti. V následujících odstavcích je rozdělují do tří různých skupin:

- 1) Č+A+F – student četl román v češtině, angličtině a viděl film
- 2) Č+F – student četl román jen v češtině a viděl film
- 3) A+F – student četl román jen v angličtině a viděl film

Studentka číslo 1 (Č+A+F) viděla nejprve film, který hodnotí jako velmi povedený, zejména kvůli kulisám a kostýmům. Knihu četla nejdříve v češtině. Ačkoliv znala příběh, chvílemi se cítila ztracená a tak hojně využívala přiložený slovník. Anglicky se, dle jejích slov, pak četl příběh úplně sám. Film podle ní nelze srovnávat s knížkou, protože jak film, tak i knížka mají něco do sebe. Zatímco film profituje hodně na kulisách a hudbě, kniha jde zase více do hloubky a tak dá čtenáři možnost poznat hlavního hrdinu. Největším šokem pro ni byl rozdílný konec.

Studentka číslo 2 (Č+F) řadí Burgessův román mezi své oblíbené knihy, zejména kvůli jazyku. Jako jedna z mála nejprve četla knihu a pak až viděla film. Uznává, že sama byla někdy v knize ztracená a musela tudíž používat Šenkyříkův slovník. Některé výrazy jí natolik učarovaly, že je používá dodnes. S anglickým Nadsatem se setkala teprve až ve filmu. Zaregistrovala určité změny, ale nevadily jí. Stejně jako studentka 1 si všimla rozdílného konce a stejný je i její názor na knihu versus film. I přesto ale obdivuje hudební stránku filmu, kterou si zamilovala podobně jako neobvyklé české výrazy z Jazyku týnů.

Student číslo 3 (Č+F) se také setkal dříve s knihou než s filmem. S jazykem neměl problém, zejména kvůli používání přiloženého slovníku vzadu. Film hodnotí jako povedený, ale podotýká zajímavou věc, kterou nikdo z respondentů nezmínil. Velice mu ve filmu vadila absence scény, kde by se vysvětlovalo, proč se film vlastně jmenuje tak, jak se jmenuje (v knize je to moment, kdy Alex poprvé navštíví dům Alexandra F.).

Student číslo 4 (A+F) viděl nejdříve film. Jak sám uvádí, film mu pomohl zejména v tom, aby si pak při čtení lépe představoval scény a aby pochopil některé kontexty. Tento respondent se svými názory velmi shoduje s mými, protože podle něj je pro nás, Čechy, anglická verze v něčem jednodušší než pro rodilé mluvčí. Přesto sám uznává, že občas by bez použití slovníku pochopil některé výrazy špatně. Zajímavé je, že ačkoliv se do dnešních vydání originálního A Clockwork Orange slovník nepřidává, student číslo 4 s ním má zkušenost (slovník totiž obsahovala pouze některá starší vydání) Jako jeden z mála ale uznává, že se mu film líbil o něco více, než kniha. Také uvedl, že rád

hledá odkazy na tento film v jiných filmech nebo v seriálech (zejména v populárním animovaném seriálu The Simpsons).

Student číslo 5 (Č+A+F) četl nejdříve knihu česky, pak viděl film a vše pak zakončil anglickou verzí. Nejvíce ho bavil příběh, který mu přišel velmi zajímavý. Ve slovníku musel hledat jen ze začátku, ale rychle si na neobvyklý jazyk zvyknul. V dotazníku také vyjádřil velký obdiv k překladateli. Film se mu líbil, ale knihu hodnotí i přesto jako lepší. Jiný konec se mu docela zamlouval a to především kvůli tomu, že si Kubrick příběh přizpůsobil sám sobě a že si „jede“ podle svého.

Studentka číslo 6 (Č+F) byla z filmu nejprve trochu zmatená, protože dopředu nevěděla nic o ději. Nakonec ho ale hodnotí pozitivně. Jako jedna z mála si při čtení nepotřebovala vyhledávat výrazy ve slovníku, protože jí jazyk přišel jednoduchý.

Studentka číslo 7 (A+F) také viděla nejdříve film. Knížku ale i tak hodnotí jako lepší. Výrazy si vyhledávat nepotřebovala zejména proto, že předtím viděla film. I přesto se jí snímek Stanleyho Kubricka velice líbil.

Z informací, které jsem přečetla v dotazníku je jasné, že většina českých čtenářů by se neobešla bez slovníku vzadu (to je také možná důvod, proč se tam, na rozdíl od anglického originálu, nachází). Většina respondentů také zhodnotila, že ačkoliv je film velmi povedený a poutavý, knížka je zaujala o něco více.

5.2. Překlady do jiných jazyků

Na Jihočeské Univerzitě nestudují jen angličtinu, ale věnují se i španělskému jazyku. Proto mě napadlo, že by bylo velmi zajímavé podívat se na španělskou verzi, abych zjistila, jak si s tímto lingvistickým oříškem poradili oni. Španělští překladatelé si bohužel nedali takovou práci jako Ladislav Šenkyřík a slova z Nadsatu pouze poupravili, aby odpovídala slovním druhům ve španělském jazyce. Podobně je to i u německého překladu.

Nejzajímavější je pročítat ruský překlad. Ačkoliv většina slov pochází z ruštiny, v ruském překladu jsou nadsatová slova psána latinkou, nikoliv azbukou. V textu jsou tím pádem snadno k nalezení i pro někoho, kdo neumí rusky.

6. Seznam nadsatových a týnovských výrazů a jejich původ

Tato tabulka porovnává originální nadsatové pojmy s českými slovy Jazyka týnů. U obou je vždy uveden původ a nakonec i význam. Výrazy, u kterých se v tabulce objevuje křížek (x) není v českém Jazyku týnů konkrétní výraz a autor toto spojení obešel například citoslovcem či jiným obratem. Při vypracovávání tabulky jsem čerpala z bakalářské diplomové práce, která se zabývá podobným tématem²².

Nadsat	Původ	Jazyk týnů	Původ	Význam
<i>Appypolly loggy</i>	Školní slang	x	x	<i>Omluva</i>
<i>Baboochka</i>	Ruština	<i>Babooshka</i>	Ruština	<i>Stařena</i>
<i>Baddiwad</i>	Školní slang	<i>Špatenka</i>	Autorský slang	<i>Padouch</i>
<i>Banda</i>	Ruština	<i>Ganga</i>	Angličtina	<i>Banda</i>
<i>Bezoomny</i>	Ruština	<i>Gražny</i>	Angličtina	<i>Šílený</i>
<i>Biblio</i>	Ruština	x	x	<i>Knihovna</i>
<i>Bitva</i>	Ruština	<i>Batl</i>	Angličtina	<i>Bitva</i>
<i>Bog</i>	Ruština	<i>Bog</i>	Ruština	<i>Bůh</i>
<i>Bolnoy</i>	Ruština	<i>Balnoj</i>	Ruština	<i>Nemocný</i>
<i>Bolshy</i>	Ruština	<i>Bolšácký</i>	Ruština	<i>Velký</i>
<i>Bratchny</i>	Ruština	<i>Bračny</i>	Ruština	<i>Hajzl</i>
<i>Bratty</i>	Ruština	<i>Brotek</i>	Angličtina	<i>Bratr</i>
<i>Britva</i>	Ruština	<i>Rejzr</i>	Angličtina	<i>Břitva</i>
<i>Brooko</i>	Ruština	<i>Kiška</i>	Ruština	<i>Břicho</i>
<i>Brosay</i>	Ruština	<i>Brosit</i>	Ruština	<i>Hodit</i>
<i>Bugatty</i>	Ruština	<i>Ričatý</i>	Angličtina	<i>Bohatý</i>
<i>Cal</i>	Ruština	<i>Físíz</i>	Angličtina	<i>Špína</i>
<i>Cancer</i>	Anglický slang	<i>Rakovka</i>	Autorský slang	<i>Cigareta</i>
<i>Cantora</i>	Ruština	<i>Kantora</i>	Ruština	<i>Kancelář</i>
<i>Carman</i>	Ruština	<i>Karman</i>	Ruština	<i>Kapsa</i>
<i>Chai</i>	Ruština	<i>Tý</i>	Angličtina	<i>Čaj</i>
<i>Charlie</i>	Rhyming slang	<i>Čárlí</i>	Autorský slang	<i>Kazatel</i>
<i>Chasha</i>	Ruština	<i>Kápek</i>	Angličtina	<i>Hrnek</i>
<i>Chasso</i>	Ruština	<i>Časo, gard</i>	Ruština	<i>Hlídka</i>
<i>Cheena</i>	Ruština	<i>Čína</i>	Ruština	<i>Žena</i>
<i>Cheest</i>	Ruština	<i>Klínit, vošnout</i>	Angličtina	<i>Čistit</i>

²² JANOŠŤÁKOVÁ, Jiřina. *Jazyk Mechanického pomeranče v českém překladu: Lexikální analýza Jazyka týnů*. Olomouc, 2012. Bakalářská diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Vedoucí práce Mgr. Josef Línek, Ph.D.

<i>Chelloveck</i>	Ruština	<i>Hjumaník</i>	Angličtina	<i>Člověk</i>
<i>Chepooka</i>	Ruština	<i>Čipuka</i>	Ruština	<i>Nesmysl</i>
<i>Choodessny</i>	Ruština	<i>Čuděsný</i>	Ruština	<i>Nádherný</i>
<i>Chumble</i>	Autorský slang	<i>x</i>	<i>x</i>	<i>Mumlat</i>
<i>Clop</i>	Němčina	<i>Tukovat</i>	Angličtina	<i>Popadnout</i>
<i>Cluve</i>	Ruština	<i>Bejk</i>	Angličtina	<i>Nos</i>
<i>Collocol</i>	Ruština	<i>Kolokolčik</i>	Ruština	<i>Zvonek</i>
<i>Crark</i>	Neznámý	<i>Krerkat</i>	Neznámý	<i>Zakňučet</i>
<i>Crast</i>	Ruština	<i>Robnout</i>	Ruština	<i>Vykrást</i>
<i>Creech</i>	Ruština	<i>Skrímnout</i>	Angličtina	<i>Křiknout</i>
<i>Cutter</i>	Rhyming slang	<i>Katr</i>	Autorský slang	<i>Peníze</i>
<i>Dama</i>	Ruština	<i>Čína</i>	Ruština	<i>Dáma</i>
<i>Ded</i>	Ruština	<i>Ouldan</i>	Angličtina	<i>Stařec</i>
<i>Deng</i>	Ruština	<i>Many</i>	Angličtina	<i>Peníze</i>
<i>Devotchka</i>	Ruština	<i>Čajina</i>	Autorský slang	<i>Dívka</i>
<i>Dobby</i>	Ruština	<i>Gud</i>	Angličtina	<i>Dobry</i>
<i>Domy</i>	Ruština	<i>Houm</i>	Angličtina	<i>Domov</i>
<i>Dook</i>	Romština	<i>Fancy</i>	Angličtina	<i>Duch</i>
<i>Dorogoy</i>	Ruština	<i>Ikspenzivně</i>	Angličtina	<i>Draze</i>
<i>Drat</i>	Ruština	<i>Šlág</i>	Autorský slang	<i>Boj</i>
<i>Drencrom</i>	Autorský slang	<i>Tolda</i>	Autorský slang	<i>Droga</i>
<i>Droog</i>	Ruština	<i>Frendík</i>	Angličtina	<i>Kamarád</i>
<i>Dva</i>	Ruština	<i>Tu</i>	Angličtina	<i>Dva</i>
<i>Eegra</i>	Ruština	<i>Gejmka</i>	Angličtina	<i>Hra</i>
<i>Eemya</i>	Ruština	<i>Ímja</i>	Ruština	<i>Jméno</i>
<i>Eggiweg</i>	Školní slang	<i>Jajkováč</i>	Autorský slang	<i>Vejce</i>
<i>Em</i>	Autorský slang	<i>Emko</i>	Autorský slang	<i>Matka</i>
<i>Fagged</i>	Anglický slang	<i>x</i>	<i>x</i>	<i>Unavený</i>
<i>Filly</i>	Angličtina	<i>Blbat</i>	Autorský slang	<i>Dělat hlouposti</i>
<i>Firegold</i>	Autorský slang	<i>Drink</i>	Angličtina	<i>Nápoj</i>
<i>Forella</i>	Ruština	<i>Forela</i>	Ruština	<i>Nehezká</i>
<i>Gazetta</i>	Ruština	<i>Pejpry</i>	Angličtina	<i>Noviny</i>
<i>Glazz</i>	Ruština	<i>Ajko</i>	Angličtina	<i>Oko</i>
<i>Gloopy</i>	Ruština	<i>Sily</i>	Angličtina	<i>Hloupý</i>
<i>Godman</i>	Autorský slang	<i>Bogman</i>	Autorský slang	<i>Kněz</i>
<i>Golly</i>	Autorský slang	<i>Golik</i>	Autorský slang	<i>Jednotka měny</i>
<i>Goloss</i>	Ruština	<i>Vojs</i>	Angličtina	<i>Hlas</i>
<i>Goober</i>	Ruština	<i>Lips</i>	Angličtina	<i>Ret</i>
<i>Gooly</i>	Ruština	<i>Guljat</i>	Ruština	<i>Chodit</i>
<i>Gorlo</i>	Ruština	<i>Gorlo</i>	Ruština	<i>Krk</i>
<i>Govoreet</i>	Ruština	<i>Tolkovat</i>	Angličtina	<i>Mluvit</i>
<i>Grazhny</i>	Ruština	<i>Grazhny</i>	Ruština	<i>Hrozný</i>
<i>Grazyy</i>	Ruština	<i>Sojlovatý</i>	Angličtina	<i>Špinavý</i>

<i>Gromky</i>	Ruština	<i>Gromkový</i>	Ruština	<i>Hlasitý</i>
<i>Goodies</i>	Ruština	<i>Bresty</i>	Angličtina	<i>Prsa</i>
<i>Gruppa</i>	Ruština	<i>Šajka</i>	Ruština	<i>Skupina</i>
<i>Guff</i>	Autorský slang	<i>Láf, smajl</i>	Angličtina	<i>Smích</i>
<i>Gulliver</i>	Ruština	<i>Gulliver</i>	Ruština	<i>Hlava</i>
<i>Guttiwuts</i>	Školní slang	<i>Kiška</i>	Ruština	<i>Střeva</i>
<i>Hen-korm</i>	Autorský slang	<i>Kormja</i>	Ruština	<i>Pokrm</i>
<i>Horn</i>	Autorský slang	<i>Vípat</i>	Angličtina	<i>Vyplakat se</i>
<i>Horrorshow</i>	Ruština	<i>Chorošný/ě</i>	Ruština	<i>Pěkný/ě</i>
<i>Hound-and-Horny</i>	Rhyming slang	<i>Ouldany</i>	Angličtina	<i>Otřepaný</i>
<i>In-out-in-out</i>	Autorský slang	<i>Kartáčování</i>	Autorský slang	<i>Soulož</i>
<i>Interessovat</i>	Ruština	<i>Interesovat</i>	Ruština	<i>Zajímat</i>
<i>Itty</i>	Ruština	<i>Guljat</i>	Ruština	<i>Jít</i>
<i>Jammiwam</i>	Školní slang	<i>Džemimák</i>	Autorský slang	<i>Džem</i>
<i>Jeezny</i>	Ruština	<i>Lajf</i>	Angličtina	<i>Život</i>
<i>Kartoffel</i>	Ruština	<i>Potejto</i>	Angličtina	<i>Brambory</i>
<i>Keeshkas</i>	Ruština	<i>Kiška</i>	Ruština	<i>Střeva</i>
<i>Kleb</i>	Ruština	<i>Bred</i>	Angličtina	<i>Chléb</i>
<i>Klootch</i>	Ruština	<i>Špér</i>	Autorský slang	<i>Klíč</i>
<i>Knopka</i>	Ruština	<i>Knopka</i>	Ruština	<i>Tlačítko</i>
<i>Kopat</i>	Ruština	<i>Dygovat</i>	Ruština	<i>Chápat</i>
<i>Koshka</i>	Ruština	<i>Ketka</i>	Angličtina	<i>Kočka</i>
<i>Kot</i>	Ruština	<i>Ketek</i>	Angličtina	<i>Kocour</i>
<i>Krovvy</i>	Ruština	<i>Blažka</i>	Angličtina	<i>Krev</i>
<i>Kupet</i>	Ruština	<i>Purčejnout</i>	Angličtina	<i>Koupit</i>
<i>Lapa</i>	Ruština	<i>Lapka</i>	Ruština	<i>Tlapka</i>
<i>Lewdies</i>	Ruština	<i>Píply</i>	Angličtina	<i>Lidé</i>
<i>Lighter</i>	Autorský slang	<i>Tabatěrka</i>	Autorský slang	<i>Stařena</i>
<i>Litso</i>	Ruština	<i>Fejs</i>	Angličtina	<i>Obličej</i>
<i>Lomtick</i>	Ruština	<i>Lomtyk</i>	Ruština	<i>Kus</i>
<i>Loveted</i>	Ruština	<i>Kečnutý</i>	Angličtina	<i>Chycený</i>
<i>Lubbilubbing</i>	Ruština	<i>Lubilubikovat</i>	Ruština	<i>Souložit</i>
<i>Luscious Glory</i>	Autorský slang	<i>Háro</i>	Angličtina	<i>Vlasy</i>
<i>Malchick</i>	Ruština	<i>Bajat</i>	Angličtina	<i>Chlapec</i>
<i>Malenky</i>	Ruština	<i>Bitkový</i>	Angličtina	<i>Malý</i>
<i>Maslo</i>	Ruština	<i>x</i>	<i>x</i>	<i>Máslo</i>
<i>Merzky</i>	Ruština	<i>Sojlovatý</i>	Angličtina	<i>Špinavý</i>
<i>Messel</i>	Ruština	<i>Fancy</i>	Angličtina	<i>Iluze</i>
<i>Mesto</i>	Ruština	<i>Plac</i>	Angličtina	<i>Místo</i>
<i>Millicent</i>	Ruština	<i>Milicjant</i>	Ruština	<i>Policista</i>
<i>Minoota</i>	Ruština	<i>Moumentik</i>	Angličtina	<i>Chvilka</i>
<i>Molodoy</i>	Ruština	<i>Maladaja</i>	Ruština	<i>Mladá</i>
<i>Moloko</i>	Ruština	<i>Mlíko</i>	<i>x</i>	<i>Mléko</i>

<i>Moodge</i>	Ruština	<i>Házbend</i>	Angličtina	<i>Manžel</i>
<i>Morder</i>	Ruština	<i>Šňout</i>	Autorský slang	<i>Čumák</i>
<i>Mounch</i>	Autorský slang	<i>Žvejek</i>	Autorský slang	<i>Sousto</i>
<i>Mozg</i>	Ruština	<i>Hedka</i>	Angličtina	<i>Hlava</i>
<i>Nachinat</i>	Ruština	<i>Byginnout</i>	Angličtina	<i>Začít</i>
<i>Nadmenny</i>	Ruština	<i>x</i>	<i>x</i>	<i>Arogantní</i>
<i>Nadsat</i>	Ruština	<i>Týn, týnovský</i>	Angličtina	<i>Adolescent</i>
<i>Nagoy</i>	Ruština	<i>Bérový</i>	Angličtina	<i>Nahý</i>
<i>Nazz</i>	Ruština	<i>Silly</i>	Angličtina	<i>Hlupák</i>
<i>Neezhies</i>	Ruština	<i>Nížnýs</i>	Ruština	<i>Kalhotky</i>
<i>Nochy</i>	Ruština	<i>Najt</i>	Angličtina	<i>Noc</i>
<i>Noga</i>	Ruština	<i>Fútka</i>	Angličtina	<i>Noha</i>
<i>Nozh</i>	Ruština	<i>Najf</i>	Angličtina	<i>Nůž</i>
<i>Nuking</i>	Ruština	<i>smelovat</i>	Angličtina	<i>Vonět</i>
<i>Oddy-knocky</i>	Ruština	<i>Odinočky</i>	Ruština	<i>Sám</i>
<i>Odin</i>	Ruština	<i>Van</i>	Angličtina	<i>Jeden</i>
<i>Okno</i>	Ruština	<i>windou</i>	Angličtina	<i>Okno</i>
<i>Oobivat</i>	Ruština	<i>Zakilovat</i>	Angličtina	<i>Zabít</i>
<i>Ookadeet</i>	Ruština	<i>Odvolkovat</i>	Angličtina	<i>Odejít</i>
<i>Ooko</i>	Ruština	<i>Ír</i>	Angličtina	<i>Ucho</i>
<i>Oomny</i>	Ruština	<i>Brejny</i>	Angličtina	<i>Chytrý</i>
<i>Oozhassny</i>	Ruština	<i>Gražny</i>	Ruština	<i>Hrozný</i>
<i>Oozy</i>	Ruština	<i>Čejn</i>	Angličtina	<i>Řetěz</i>
<i>Orange</i>	Malajština	<i>Hjumaník</i>	Angličtina	<i>Muž</i>
<i>Osoosh</i>	Ruština	<i>Drajovat</i>	Angličtina	<i>Sušit</i>
<i>Otchkies</i>	Ruština	<i>Očky</i>	Ruština	<i>Brýle</i>
<i>Pan-handle</i>	Autorský slang	<i>Napérovaný</i>	Autorský slang	<i>Erekce</i>
<i>Pee</i>	Autorský slang	<i>Těcko</i>	Autorský slang	<i>Otec</i>
<i>Peet</i>	Ruština	<i>Drinkat</i>	Angličtina	<i>Pít</i>
<i>Pishcha</i>	Ruština	<i>Pišča</i>	Ruština	<i>Jídlo</i>
<i>Platch</i>	Ruština	<i>Vípovat</i>	Angličtina	<i>Plakat</i>
<i>Platties</i>	Ruština	<i>Dres</i>	Angličtina	<i>Šaty</i>
<i>Plenny</i>	Ruština	<i>Prestùpnik</i>	Ruština	<i>Vězeň</i>
<i>Plesk</i>	Ruština	<i>x</i>	<i>x</i>	<i>Cáknutí</i>
<i>Pletcho</i>	Ruština	<i>Plečo</i>	Ruština	<i>Rameno</i>
<i>Plott</i>	Ruština	<i>Ploť</i>	Ruština	<i>Tělo</i>
<i>Podooshka</i>	Ruština	<i>Pylou</i>	Angličtina	<i>Polštář</i>
<i>Pol</i>	Ruština	<i>Kartáčení</i>	Autorský slang	<i>Soulož</i>
<i>Polezny</i>	Ruština	<i>Jůsfl</i>	Angličtina	<i>Užitečný</i>
<i>Polyclef</i>	Angličtina	<i>Polyšpér</i>	Angličtina	<i>Šperhák</i>
<i>Pony</i>	Ruština	<i>Ponímat</i>	Ruština	<i>Chápat</i>
<i>Poogly</i>	Ruština	<i>Popuganý</i>	Ruština	<i>Vyděšený</i>
<i>Pooshka</i>	Ruština	<i>Ganka</i>	Angličtina	<i>Zbraň</i>

<i>Pop-disk</i>	Autorský slang	<i>x</i>	<i>x</i>	<i>Disk s pop hudbou</i>
<i>Prestoopnik</i>	Ruština	<i>Prestůpník</i>	Ruština	<i>Trestanec</i>
<i>Pretty Polly</i>	Rhyming slang	<i>Rozkoše</i>	Autorský slang	<i>Peníze</i>
<i>Privodeet</i>	Ruština	<i>Odlídovat</i>	Angličtina	<i>Odvést</i>
<i>Prod</i>	Anglický slang			<i>Produkovat</i>
<i>Ptitsa</i>	Ruština	<i>Ptica</i>	Ruština	<i>Žena</i>
<i>Pyahnitsa</i>	Ruština	<i>Drunkard</i>	Angličtina	<i>Opilec</i>
<i>Rabbit</i>	Ruština	<i>Rabbitit</i>	Ruština	<i>Pracovat</i>
<i>Radosty</i>	Ruština	<i>Pležr</i>	Angličtina	<i>Potěšení</i>
<i>Raskazz</i>	Ruština	<i>Tejl</i>	Angličtina	<i>Příběh</i>
<i>Rasoodock</i>	Ruština	<i>Decidovat se</i>	Angličtina	<i>Rozhodovat se</i>
<i>Raz</i>	Ruština	<i>Tajm</i>	Angličtina	<i>-krát</i>
<i>Razdrez</i>	Ruština	<i>Apset</i>	Angličtina	<i>Nevolnost</i>
<i>Razrez</i>	Ruština	<i>Ripovat</i>	Angličtina	<i>Trhat</i>
<i>Rooker</i>	Ruština	<i>Hendka</i>	Angličtina	<i>Ruka</i>
<i>Rot</i>	Ruština	<i>Lips</i>	Angličtina	<i>Ústa</i>
<i>Rozz</i>	Ruština	<i>Rož</i>	Autorský slang	<i>Policie</i>
<i>Sabog</i>	Francouzština	<i>Saboga</i>	Ruština	<i>Bota</i>
<i>Sakar</i>	Ruština	<i>šugr</i>	Angličtina	<i>Cukr</i>
<i>Sammy</i>	Ruština	<i>Sejmový</i>	Angličtina	<i>Stejný</i>
<i>Sarky</i>	Anglický slang	<i>Sarky</i>	Angličtina	<i>Sakrasticky</i>
<i>Scoteena</i>	Ruština	<i>Skotyna</i>	Ruština	<i>Kráva</i>
<i>Shaika</i>	Ruština	<i>Šajka</i>	Ruština	<i>Banda</i>
<i>Sharp</i>	Autorský slang	<i>Kartáč</i>	Autorský slang	<i>Žena</i>
<i>Sharries</i>	Ruština	<i>Šáry, houla</i>	Ruština, angličtina	<i>Řiť</i>
<i>Shest</i>	Ruština	<i>Gejt</i>	Angličtina	<i>Brána</i>
<i>Shilarny</i>	Neznámý	<i>Šilnakost</i>	Autorský slang	<i>Touha</i>
<i>Shive</i>	Anglický slang	<i>Zharmovat</i>	Angličtina	<i>Říznout, poranit</i>
<i>Shiyah</i>	Ruština	<i>Gorlo</i>	Ruština	<i>Krk</i>
<i>Shlaga</i>	Němčina	<i>Šlága</i>	Autorský slang	<i>Klacek</i>
<i>Shlapa</i>	Ruština	<i>Šlapa</i>	Ruština	<i>Klobouk</i>
<i>Shlem</i>	Ruština	<i>Šlema</i>	Ruština	<i>Přilba</i>
<i>Shoom</i>	Ruština	<i>Nojz</i>	Angličtina	<i>Zvuk</i>
<i>Shoot</i>	Ruština	<i>Nadměnný</i>	Autorský slang	<i>Hlupák, hloupý</i>
<i>Sinny</i>	Autorský slang	<i>Sinák</i>	Angličtina	<i>Kino</i>
<i>Skazat</i>	Ruština	<i>Tolknout</i>	Angličtina	<i>Říct</i>
<i>Skolliwoll</i>	Školní slang	<i>Školivol</i>	Autorský slang	<i>Škola</i>
<i>Skorry</i>	Ruština	<i>Kvikle</i>	Angličtina	<i>Rychle</i>
<i>Skriking</i>	Autorský slang	<i>x</i>	<i>x</i>	<i>Škrábání</i>
<i>Skvat</i>	Ruština	<i>Zgrabovat</i>	Angličtina	<i>Vytrhnout</i>
<i>Sladky</i>	Ruština	<i>Šugrový</i>	Angličtina	<i>Sladký</i>

<i>Sloochat</i>	Ruština	<i>Hepenout se</i>	Angličtina	<i>Přihodit</i>
<i>Sloochy</i>	Ruština	<i>Hírovat</i>	Angličtina	<i>Slyšet</i>
<i>Slovo</i>	Ruština	<i>Verd</i>	Angličtina	<i>Slovo</i>
<i>Smeck</i>	Ruština	<i>Láfat se</i>	Angličtina	<i>Smát</i>
<i>Smot</i>	Ruština	<i>Smotrovat</i>	Ruština	<i>prohlížet</i>
<i>Sneety</i>	Ruština	<i>Drím</i>	Angličtina	<i>Sen</i>
<i>Snoutie</i>	Autorský slang	<i>Šňápka</i>	Autorský slang	<i>Cigareta</i>
<i>Snuff It</i>	Anglický slang	<i>Odkejhat</i>	Autorský slang	<i>Zemřít</i>
<i>Sobirat</i>	Ruština			<i>Sebrat</i>
<i>Sod</i>	Anglický slang	<i>Sod'ák</i>	Autorský slang	<i>Buzerant</i>
<i>Sodding</i>	Anglický slang	<i>Slípnout si</i>	Angličtina	<i>Souložit</i>
<i>Soomka</i>	Ruština	<i>Sumka</i>	Ruština	<i>Štětka</i>
<i>Soviet</i>	Ruština	<i>Sovjet</i>	Ruština	<i>Rada</i>
<i>Spat, spatchka</i>	Ruština	<i>Spačka</i>	Ruština	<i>Spánek</i>
<i>Spoogy</i>	Ruština	<i>Popuganý</i>	Ruština	<i>Vyžděšený</i>
<i>Staja</i>	Autorský slang	<i>STANAZ</i>	Autorský slang	<i>Státní Nápravné Zařízení</i>
<i>Starry</i>	Ruština	<i>Ancintní, ouldaný</i>	Angličtina	<i>Starý</i>
<i>Strack</i>	Ruština	<i>Fír, horibl</i>	Angličtina	<i>Strach, hrozný</i>
<i>Synthmesc</i>	Autorský slang	<i>Hňápec</i>	Autorský slang	<i>Droga</i>
<i>Tally</i>	Ruština	<i>Kiška</i>	Ruština	<i>Pas</i>
<i>Tashtook</i>	Němčina	<i>Taštúk</i>	Němčina	<i>Kapesník</i>
<i>Tass</i>	Francouzština	<i>Kápek</i>	Angličtina	<i>Hrnek</i>
<i>Tolchock</i>	Ruština	<i>Tolčokovat</i>	Ruština	<i>Bít</i>
<i>Toofles</i>	Ruština	<i>Tufle</i>	Ruština	<i>Bačkory</i>
<i>Tree</i>	Ruština	<i>Trí</i>	Angličtina	<i>Tři</i>
<i>Vareet</i>	Ruština	<i>Kúkovat</i>	Angličtina	<i>Vařit</i>
<i>Vaysay</i>	Francouzština	<i>Parola</i>	Autorský slang	<i>Koupelna</i>
<i>Veck</i>	Ruština	<i>Hjumaník</i>	Angličtina	<i>Člověk</i>
<i>Vellocet</i>	Autorský slang	<i>Syňága</i>	Autorský slang	<i>Droga</i>
<i>Veshch</i>	Ruština	<i>Buč</i>	Ruština	<i>Věc</i>
<i>Viddy</i>	Ruština	<i>Lukovat</i>	Angličtina	<i>Vidět</i>
<i>Voloss</i>	Ruština	<i>Háro</i>	Angličtina	<i>Vlasy</i>
<i>Von</i>	Ruština	<i>Smel</i>	Angličtina	<i>Smrad, vůně</i>
<i>Vred</i>	Ruština	<i>Zharmovat</i>	Angličtina	<i>Zranit</i>
<i>Warble</i>	Ruština	<i>x</i>	x	<i>Píseň</i>
<i>Yahma</i>	Ruština	<i>Houla</i>	Angličtina	<i>Zadek</i>
<i>Yahoody</i>	Arabština	<i>x</i>	X	<i>Žid</i>
<i>Yahzick</i>	Ruština	<i>Ještěk</i>	Autorský slang	<i>Jazyk</i>
<i>Yarbles</i>	Ruština	<i>Járble</i>	Ruština	<i>Varlata</i>
<i>Yeckate</i>	Ruština	<i>Drajvovat</i>	Angličtina	<i>Jet</i>
<i>Zammechat</i>	Ruština	<i>Remkový</i>	Angličtina	<i>Úžasný</i>

<i>Zasnoot</i>	Ruština	<i>Spačka</i>	Autorský slang	<i>Spát</i>
<i>Zheena</i>	Ruština	<i>Vajfka</i>	Angličtina	<i>Manželka</i>
<i>Zoobies</i>	Ruština	<i>Cány</i>	Autorský slang	<i>Zuby</i>
<i>Zvonock</i>	Ruština	<i>Bel</i>	Angličtina	<i>Zvonek</i>
<i>Zvook</i>	Ruština	<i>Džvenk</i>	Autorský slang	<i>Zvuk</i>

Závěr

Cílem této práce bylo postihnout estetickou, sociální a psychologickou rovinu lingvistického experimentu Anthonyho Burgesse s názvem *Mechanický pomeranč* a pokusit se o srovnání jazyka originálu a českého překladu (zejména vlivu ruštiny na anglický originál a český překlad).

V první kapitole jsem se snažila popsat autorův život. Jeho zkušenosti a zážitky se totiž často promítají v jeho díle, nemluvě o jeho vztahu k hudbě, který de facto ovlivnil celý jazyk románu. Také jsem se snažila poukázat na to, že ačkoliv to byl velmi plodný autor, celý svět si ho bude navždy spojovat nejspíš jen s jednou knihou.

V další kapitole jsem shrnula příběh románu. V jedné z podkapitol vysvětluji podobnost s autorovým životem. Nebýt těchto zkušeností, *Mechanický pomeranč* by možná nikdy nevznikl a pokud ano, neměl by takovou podobu, jakou má dnes. V této kapitole je i vysvětlen princip *Techniky Ludovico*, která se používala v knize. V neposlední řadě tato kapitola obsahuje zmínku o filmu Stanleyho Kubricka, který natočil na motivy Burgessova románu.

Mým hlavním úkolem ale bylo porovnat anglický *Nadsat* a český *Jazyk týnů*. O to se snažím v kapitole tři a čtyři. Obě tyto kapitoly jsou stejně rozdělené právě z toho důvodu, aby byl mezi nimi vidět hlavní rozdíl a tím je především vliv jazyka. Zatímco *Nadsat* je ovlivněn zejména ruštinou, *Jazyk týnů* vychází převážně z anglického jazyka. Tuto změnu má na vědomí náš překladatel Ladislav Šenkyřík, který se domníval, že by rusismy nebyly vhodné v českém překladu. Vytvořil tak dílo samo o sobě. O jeho úspěchu svědčí i fakt, že dodnes tuto knihu nepřeložil nikdo jiný než on. Navíc v překladech, se kterými jsem se setkala, jsou nadsatové výrazy ponechány v jejich původní formě. Dalo by se tedy říci, že Šenkyříkovo dílo je unikát.

Na konci je kapitola, ve které jsem se snažila interpretovat názory respondentů. Některé z nich se shodovaly s mými, některé ne. Pouze jeden respondent přišel s myšlenkou, že

pro českého čtenáře (v případě, že ovládá anglický jazyk) musí být anglický originál snazší na čtení než pro rodilého mluvčího a to hlavně kvůli podobnosti ruštiny a češtiny. Mezi respondenty jsem ale žádného rodilého mluvčího neměla a tudíž se mi nepodařilo tuto hypotézu potvrdit. Všechny názory se ale shodovaly v jednom – že Burgessovo dílo je nadmíru originální a nemá obdoby.

Seznam použitých zdrojů

BURGESS, Anthony With an introduction by Blake MORRISON. *A Clockwork Orange*. Reprinted. London: Penguin, 2000. ISBN 978-0-141-18260-5.

BURGESS, Anthony. *Mechanický pomeranč*. Vyd. 5., V EMG 2. Praha: Odeon, 2010, 190 s. ISBN 978-80-207-1341-4.

HILSKÝ, Martin. *Současný britský román*. Jinočany: H&H, 1991. ISBN 80-854-6700-3.

JANOŠŤÁKOVÁ, Jiřina. Jazyk Mechanického pomeranče v českém překladu: Lexikální analýza Jazyka týnů. Olomouc, 2012. Bakalářská diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Vedoucí práce Mgr. Josef Línek, Ph.D.

JEANNIN, Marc. *Anthony Burgess: Music in Literature and Literature in Music*. Newcastle: Cambridge Scholars, 2009, x, 192 p. ISBN 14-438-1116-5.

VEČERKA, Radoslav. *K pramenům slov: uvedení do etymologie*. Vyd. 1. Praha: Lidové noviny, 2006, 355 p. ISBN 80-710-6858-6.

[online]. [cit. 2013-04-09]. Dostupné z: <http://lekarske.slovniky.cz/lexikon-pojem/averzivni-terapie>

[online]. [cit. 2013-04-16]. Dostupné z: <http://ld.johannesville.net/burgess>

[online]. [cit. 2013-04-17]. Dostupné z: <http://www.aura-pont.cz/senkyrik-ladislav-p1748.html>

[online]. [cit. 2013-04-17]. Dostupné z: <http://www.wikipedia.org>